

Barnsjukdomar.

I. Lytesfel.

Har man i dialekten något gemensamt namn för skador, märken och sjukdomar som anses ha uppstått hos barnet genom att modern under havandeskapet blivit skrämmd eller begått någon oförsiktighet (lyte, moderfel)? Benämningar på särskilda slag av lyten (skrik, skriklyte, fönsterlyte, ormlyte, fågellyte, harlyte, kistnaglar, snuffel)? Har man den tron, att fostret under någon viss tid av havandeskapet är mera mottagligt för lytesfel än annars (lytesmånaderna)? Vilken tid är detta? Tror man att lytet kommer att visa sig hos barnet någon särskild tid? Anses människan först efter en viss ålder vara säker för att ej lytesjukdom skall uppstå? Vilken ålder?

2. Vad har man att berätta om dylika medfödda skador och sjukdomar, hur de uppstått, hur de yttrat sig och hur man botat dem?

3. Vilka allmänna botemedel känner man annars? Ex.: blod från modern; avkok på den avskurna navelsträngen; dopvattnet; midsommardagg från gravar; hjärtblod av en skata; beröring med en död; medel från döda, kyrka eller kyrkogård; andas 40 morgnar på lytet; föra barnet igenom på den plats, där modern blivit skrämmd, använda lytesalva. Har det ansetts, att botandet borde ske vid olika månfaser (ny, nedan, "i primen")? Hur tillgick det i övrigt vid de olika medlens användning?

4. Vad har man ansett speciellt om födelsemärken? Vad kallade man sådana (märke, mäl, vådeldsmärke, honingsmärke)? Hur botade man dem?

5. Ansågs även vissa bestämda sjukdomar hos barnet ha uppkommit genom vad som hänt modern under havandeskapet, ex. fallandesot, engelska sjukan?

6. Ansåg man att fallandesot hos barn uppkom enbart av den orsaken, att modern under havandeskapet blivit skrämmd, eller kunde även andra orsaker ifrågakomma? Jfr frågan 15.

7. Vilket slag av skrämmsel eller vilken oförsiktighet under havandeskapet ansåg man speciellt ha fallandesjuka hos barnet

till följd (att modern varit med vid slakt och rört i blodet; blivit häftigt skrämmd; klivit över nedfallen gärdesgård)?

Vad anser man om sammanhanget mellan detta och sjukdomens senare uppträdande hos barnet? Ex.: Så många veckor som fostret var vid skrämsele, så många år får barnet behålla sjukdomen; sjukdomen visar sig det år, som motsvarar veckan i havandeskapet; då skrämsele skedde.

8. Känner man förebyggande åtgärder? Ex.: Om modern gått över omkullfallen gärdesgård bör hon lägga en flisa av denna i barnets första badvatten, så får det ej sjukdomen; barnets första linne brännes. Jfr fråga nr 20.

9. Vilka benämningar har man haft på anfall hos barn, som karakteriserats som fallandesot (anfall, fallsjuka, hjärtsprång)? Har man haft olika namn efter olika karaktär och styrka hos sjukdomen, ex. fågelfallandesjuka på en lindrig form (som ansågs förorsakad av att modern under havandeskapet sett en död fågel falla till marken)?

10. Hur yttrade sig anfällen? Ansåg man att det fanns något säkert tecken på att anfällen voro epileptiska, t.ex. att tummarna föllo inåt handen?

11. Vilka botemedel användes? Ex.: blod av det djur eller den människa, som vållat skrämsele; blod från modern; blod som fallit från kniven vid slakt; hjärtat av ett djur, taget just då det dör; fläka en kyckling levande, kasta blod och innanmäte i den sjukes mun; barnets tillvaratagna navelsträng; vända barnets ansikte mot moderlivet; bränna barnets linne, hänga dess övriga kläder i skogen att multna; bränna dess linne, giva in askan; bränna kläderna, bada barnet, tvätta vaggan noga; svepa in barnet i en fisknot, lägga det i ugnen att sova över natten, sedan bränna kläderna; draga barnet där modern anses ha ådragit det sjukdomen; dra barnet genom träd (kräppetråd, klyp)?

Vilka särskilda föreskrifter gällde vid botandet (att det skulle ske vid första anfallet; att man skulle tro på medlets verkan)? Beskriv i detalj medlets användning!

(Obs. att fallandesjuka hos vuxna personer, ej lytessjukdom, behandlas i annan frågelista.)

Om lytesfel som orsak till engelska sjukan se avd. IV, denna sjukdom.

II. Andra orsaker till sjukdom. Förebyggande åtgärder.

Om orsaker till vissa särskilda sjukdomar och förebyggande åtgärder rörande dessa se avd. IV, Särskilda sjukdomar.

12. Har man ansett att späda barn varit ömtåliga för inflytanden av olika slag, så att man varit inställd på att särskilt skydda dem?

13. Ansågs vissa människor ha ogynnsam inverkan på dem? Vilka (personer med "onda ögon"; gamla käringar; horaktiga personer, tattare, slagskämpar, tjuvar, mördare)? Hår överfördes det onda inflytandet (genom att personen såg på barnet; såg barnet naket; berömde sitt eget barn; svor inne i rummet)? Hur verkade det (barnet blev skrikigt, sjukligt, växte sakta, fick "skerven")? Ansågs barnet mera ömtåligt under någon särskild tid (t.ex. före dopet)?

Vad iakttog man för att skydda det (aktade det för främmandes blickar, förde det in i annat rum eller täckte över vaggan när "ovulna" personer kom in; aldrig låta barnet vara naket utan åtminstone ha ett pärband e.d. om halsen)? Borde den besökande göra något för att förebygga ont inflytande (ta i glödkol; ta i barnet)?

Hur åstadkoms bot om barnet blivit skämt (giva in mjölk i personens vänstersko; giva in en tråd eller avkok av något ur hans kläder)? Om bot för "skerva" i dylika fall se avd. IV, Engelska sjukan.

14. Ansågos övernaturliga väsen kunna orsaka barnen sjukdomar? Vilka väsen ansågos i detta avseende farliga (älvor, rå, vättar, vittror, trollen, "oknytt", "de dåliga", djävulen)? - Om särskilda sjukdomar orsakade av övernaturliga väsen se avd. IV, Nattgråt. Förråk!

Vidtog man redan strax efter barnets födelse åtgärder för att skydda det för sjukdom orsakad av dylika väsen? Vilka försiktighetsmått iakttog man t.ex. med första badvattnet, för att det ej skulle fastna ont på barnet eller något väsen få makt att suga dess fingrar eller orsaka utslag? Vilka försiktighetsmått med blöjor och andra barnets kläder för samma ändamål (glödkol i tvättvattnet; ej tvätta i sjön; hänga blöjorna

inne; ta in dem före solnedgången om de hängt ute; föra kläderna över eld, innan de tagas på; spotta 3 gånger när man byter skjortor på barn)? Ansåg man det även av andra skäl vådligt att torka blöjor ute? Ex: kommer regn på dem, blir barnet krympling; torkas de på marken, får barnet utslag eller "löst liv". Eller ansåg man, att även dessa följder voro orsakade av osynliga väsen? Vad ansåg man om "grodor och tåssor", som kunde orsaka barn utslag, om vatten efter blöjtvätt slogs på sank mark?

Förekom det att man satte knivar i kors över dörren och stål i vaggan för att skydda barnet mot sjukdom? Avsåg man med detta skydd enbart mot övernaturliga väsen, eller ansåg man att det skyddade också mot onda människor?

Iakttogos dessa försiktighetsmått så länge barnet var odöpt eller längre eller kortare tid?

15. Iakttog man andra försiktighetsmått för att skydda odöpt barn för sjukdom? Ex.: ej bära odöpt barn över rinnande vatten, det blir sjukt l. stannar i växten; ej lägga odöpt barn på jorden, det kommer att väta i sängen; ej bära odöpt barn över nedfallen gårdesgård, det får fallandesot.

16. Vidtog man vissa åtgärder för att skydda barnen för särskilda bestämda sjukdomar i framtiden? Ex.: hästbetsel lägges i nyfött barns mun, att det ej kommer att få tandvärd; nyfött barn drages genom en stege för att ej bli "huvudsvagt"; barnets havelsträng kastas i elden, att det ej må väta i sängen; tibast i badvattnet, att det ej får skabb och skorv; eldkol i badvattnet att det ej får vattusot; en flisa av ett ok i badvattnet, att det ej får "oksel" (svulster); kasta barnets skjorta på elden, att det ej må få "slag"; låta barnet taga i en hund före en katt, att det får gott "läkkött".

17. Åtgärder för att det icke skulle bli sjukt utan bli starkt? Ex.: jordemodern stoppar in gröt och kärnmjolk i det nyfödda barnets mun, så blir det ej sjukt; hästmjolk gives nyfött barn, så blir det stort och starkt och kan springa bra; den nyföddes tvättvatten slås på hård väg, så blir han stark.

18. Andra åtgärder för nyfödda barns hälsa? Ex.: Knyta sidenduk över dess ögon att det ej får för mycket ljus och för

stora ögon; undersökas om det har tungebandet och klippa detta, så att det kan dia.

19. Brukade man hänga något om barnets hals eller sy in något i dess kläder till skydd mot sjukdom och förråk? Ex.: Kopparslant l. knapp sys in i lindan till skydd mot sjukdom; "grannt utstofferad" stålbit om halsen till skydd "mot ont"; en kvist tibast vid halsen mot förtrollning; tibastbär som halsband, mot "ris" och "för tänder"; halsband av pionkärnor för att få lätt att få tänder; påsar med olika medel hängas på barnen, att de må vara friska och skyddade mot ont. Vad brukade man ha i påsarna (tibast, vitlök, beck, bävergåll, dyvelsträck, svart silke o.s.v.)? Var det visst hur många slag det skulle vara (9,7,3)? Tog man något extra skyddsmedel när man gick bort med barnet (en synål i lindan e.d.)?

20. Ansågs dopet och dopfärden ha något särskilt inflyttande på barnens hälsa? Ansågs det att oroliga och skrikande barn blevo lugna och snälla sedan de blivit döpta? Hur förklarade man detta?

Vidtog man före eller under dopfärden och dopet vissa åtgärder för barnets framtida hälsa: mot svindel, yrsel, fallandesot (jfr fråga nr 8), tandvärk, nattgråt, bölder, väta i sängen, öronsjukdom, sjösjuka m.fl.? Vilka voro dessa åtgärder?

Ansåg man sig av vissa händelser under dopet kunna sluta sig till om barnet skulle bli friskt, och få långt liv, eller om det skulle få någon viss sjukdom? Vilka voro dessa märken?

Ansåg man det hade någon betydelse för barnets hälsa om det efter dopet sov i dopkläderna? Vidtogs någon annan särskild åtgärd efter dopet; t.ex. att gudmodern på ett särskilt sätt behandlar barnet och utsäger en läsning för att skydda det mot "källan, bällan och den farliga fallnasjuka" e.d.? Huru tillgick därvid? Känner man till någon sådan läsning?

21. Ansågs månens ställning under födelse och dop ha inflyttande på barnets hälsa? Huru?

22. Ansågos andra förhållanden i naturen kunna inverka? Ex. att man ej bör avvänja barn under lövsprickning eller

lövfällning, det blir då ej friskt?

23. Ansågs det inverka på barnets hälsa det som skedde med dess sovplats? Hur inverkade det om man lät vaggan stå tom utan kläder, om man sopar under den, om man under det barnet so sover tar någonting av vaggan, flyttar på något där eller räcker varann något över den, om man ej breder över kläderna när barnet toges upp, om man håller tomma vaggan i rörelse?

24. Vilka övriga omständigheter ansågos kunna inverka på barnets hälsa, ex. om man lät barnet se genom fönster eller i spegel, om de fingo dricka osilad mjölk, om de fingo leka med elden o. s. v.? Vad blev följden i de olika fallen?

25. Vad företogs speciellt med den första fällda tanden för att morverka tandvärk eller för att få starka tänder?

26. Vad ansågs om barns nysning? Sade man "Gud hjälpe!" e. d.? Om man uttalade en sådan formel, gjorde man det endast för helt små barn eller även för större?

27. Vilka förbud och föreskrifter gällde för att ej barn skulle stanna i växten? Ex.: ej stiga över eller gå runt ett barn utan att gå samma väg tillbaka; ej låta barn kliva över varandra; ej stå vid huvudänden av ett barn och se över det; ej sopa omkring det; ej låta det gå under något som är snott (rep e. d.); ej låta det gå ut genom fönster; ej låta det äta rumpan av ett djur; ej låta det krypa igenom en gärdesgård utan att uttala en viss formel. Känner man ordalydelsen av någon sådan?

III. Bot för barnsjukdomar i allmänhet.

28. Tog man redan från barnets första tid till vara ting som kunde bli nyttiga till botemedel för dess sjukdomar (den brända navelsträngen, askan efter dess första linne, dopvattnet e. d.)? Hur användes dessa ting som botemedel?

29. Vilka andra medel användes mot sjuklighet i allmänhet hos barn (aska av "kyrksopor"; kyrkogårdsjord; tusenfotingar; vigselring; vitlök; "knirkepinnar l. sömntorn" m. m.)? Hur använde man dessa medel och vilken var deras speciella verkan? Vad menas med "knirkepinnar" och "sömntorn"?

30. Vilka särskilda åtgärder vidtog man med sjukliga barn? Ex.: låta barnet bita tre gånger över en skarp kniv; stöpa

bly över det, offra för det; vända barnet tre gånger mot sols i svinkätten; smörja barnet i nio kvällar med fett av katt (han- eller honkatt?); sätta på barnet skjorta tvättad i trefaldighetskälla, sedan bränna den; "läsa" över sjuka barn; draga dem genom träd, jord, dyngglugg, under kors bildat av fyra gärdesgårdar, genom "grythålet", där tjära kokas. (Dragning spec. för engelska sjukan se avd. IV).

Voro vissa dagar särskilt bestämda för dylikt botande? Vilka? Spelade ny och nedan någon viss roll?

Förekom samtidigt med dragningen användande av vissa medel, saltpåse e.d.? Vad ansåg man sjukdomen vara orsakad av när den kunde botas med dragning? Känner man till att jorddragning motiverats med uttrycket jorden pinar dem (Värmland) eller liknande? Hur menar man att detta skedde?

31. Brukade man ofta anlita kloka gummor för sjuka barn? V Vad skulle man i så fall medföra till dem? Eller måste de se barnet och behandla det direkt? Vad gjorde de i så fall? (Om kloka gummors behandling av vissa särskilda sjukdomar se avd. IV.)

IV. Särskilda sjukdomar.

a. Torsk.

32. En av de sjukdomar man först kan observera hos barnet är torsk, den gråvita svampbeläggningen i dess mun. Viåka benämningar har man på denna (torsk, trösken, trosken, trosket, frösk)? Ansåg man det vara bra om den "slog ut", så att barnet blev vitt i munnen, att den annars "slog in i tarmarna"?

Med viåka medel botade man den? Ex.: barnet gives modersmjölk ur en ho av tröskebark (bark av Rhamnus), gives saft ur färsk sådan bark eller gives äta med en sked av tröske; sticka en kattrumpa i dess mun; giva det hjärta och blod av en groda, stoppa en levande groda i dess mun, låta det få ta i en groda (vad kallas grodan här: torsk, troska, frösk?); läsa bort den (hur tillgick därvid: sitta med barnet på särskild plats, formel?); giva in saft av hästgödsel, märasaft (skulle den givas in på särskilt sätt? skava snäckskal och ge barnet; pensla beläggningen med bläck.

b. Bråck.

33. Har man ansett sig själv kunna behandla en sådan sjukdom hos barnet som navelbråck? Hur behandlade man i sådant fall (smorde med hundflött, lade förband med något stadigt, stor slant e.d., över bråcket)?

Förekom det att man smorde barn med daggmaskolja för bråck? Hur tillagades sådan olja?

Hade man någon särskild benämning på bråck hos barn?

c. Engelska sjukan.

34. Den ojämförligt vanligaste av alla barnsjukdomar var förr engelska sjukan. Vilka benämningar hade man på denna sjukdom (skerven, skärva, skiver, såg (sög, süg), sågel, valkan, riset, den dåliga sjukan, leda sjukan)? Skilde man på olika slag av sjukdomen, t.ex. två, sju, nio, eller tretton slag? Vilka benämningar hade man på dessa (likskerva, horskerva, stjärnskottskerva, gravskerva, grindskerva, fönsterskerva, kyrkskerva, mordskerva, strumpskerva; jordsög, vattensög; riset, valbunden-riset, nerv-riset, vattenriset)?

35. När man säger att barnet är vårdbundet (Uppland, Dalarna, Västmanland) eller har älvera (Närke), anser man då att detta är en form av engelska sjukan eller anser man det vara ett annat sjukdomskomplex? Hur yttrar det sig?

36. Vad ansåg man om orsaken till de olika formerna av engelska sjukan, och hur yttrade de sig? Vilka kroppsdelar angreps i de olika fallen? Ansåg man, att sjukdomen kunde vara medfödd, genom oförsiktighet av modern under havandeskapet?

37. Vidtog man några förebyggande åtgärder? T.ex. under havandeskapet: kvinnan borde förtära tibastbär, så fick barnet ej sjukdomen; havande kvinna fick ej krypa under l. genom något, ej gå utan förkläde, ej trampa på en orm, ej se på lik utan att ta i liket l. lyfta på kistan. Efter barnets födelse: eldglöd l. björkris i badvattnet; knyta silketrådar ur brudschalen kring barnets hand- och fotleder; ej låta någon ondögd, horaktig l. grovt brottslig människa se barnet naket; fästa på barnet en påse innehållande olika ting (vilka?); ej bada det då kyrkdörren står öppen; från kyrktagningen hemföra ris och piska barnet med detta o.s.v.

38. Vilka slags botemedel använde man? Förekom dragning av barnet? Vad drog man det igenom (jord, "vårdbundet", l. kluvet träd, ene, rönn, trädrötter, vindfällan, ring av kvistar, vidjeklavar, bakad ring, sele, hässja, gärdesgård, stege, "sketthusbricka,, stol, glugg, vävstol, skaklar, mormoderns l. moderns brud- l. kyrkkänning)? Hade man någon benämning på dylikdragning (smöjning, trädnig, jordsmörjning, träddragning, jorddragning, seldragning)?

Hur skulle de träd vara beskaffade genom vilka dragning kunde ske? Vad kallade man dem (vålbunden-träd, välträd, lycketräd, sögträd, kräppeträd, skervatall)?

Förekom det att man högg av den del av trädet, som bildade en ring, och förvarade den för att användas vid behov? Hade man något särskilt namn på en sådan (vålbunden-krok)?

Förekom det att man använde en mindre, i ögla vuxen kvist, självvuxenträ, genom vilken man trädde barnets dihorn, så att det fick äta genom det?

Hur skulle hålet i jorden vara beskaffat när jorddragning skulle ske? Hur kallades ett sådant hål (valhål)?

Hur tillgick i övrigt vid dragning för engelska sjukan? Skulle den ske vissa dagar, viss tid på dygnet, med l. mot solen, i ny l. nedan, mot visst väderstreck, visst antal gånger, lästes något, spottade man, lämnade man något där dragningen skett, t.ex. nålar, slantar, barnets skjorta, skulle barnet vägas, sova i kläderna e.d.? Hade man någon särskild benämning på att lämna slantar, knappnålar e.d. (muta gropen)? Fanns vissa föreskrifter rörande dem, som drogo (skulle vara av motsatt kön mot barnet, fingo ej vara släkt med varandra)?

39. Förekom det att ej barnet men dess närmaste klädplagg, skjortan, smöjdes (t.ex. genom kyrknyckel, bastustege)?

40. Brukade man smörja bort riset? Vad kallades smörjan (ris-smörja, rissmörning)? Vad ansågs den innehålla (hundister, svinister, dyvelsträck, velamsrot, alvebrännvin, björkkol m.m.)? Var det endast vissa särskilda smörjkäringar som kunde tillreda sådan salva? Brukade tattarkäringar anlitas för dylikt? Hur skulle smörjningen ske (i ny, nedan l. fullmåne, med- eller mot-sols, uppåt l. nedåt, i stängt rum, i kors på vissa ställen på

kroppen)? - Förekom annan salva för engelska sjukan, t.ex. myrsalva? Hur var en sådan beskaffad?

41. Förekom som botemedel tvättning l. bad av olika slag? Ex. bad i midsommarkälla (lämnade man därvid slantar?); tvättning med vatten från skogskälla, på vilken solen aldrig skiner; tvättning med midsommardagg; med avkok på örter; bad i enrislag; i badvatten med salt, vari en groda fått dö; i badvatten vari en mycket salt oxlägg kokats; tvättning med avkok av nio sorters lövträd; med avkok av 7 olika örter i vatten från 7 olika brunnar.

42. Har bot av engelska sjukan skett vid älvkvarn? Hur?

43. Har det förekommit att man tagit delar av det sjuka barnet (hår, naglar, avföring, kläder) och lagt på en viss plats (under gravsten, i hägnaden omkring kyrkan, i korsväg, i myrstack, under en torva, i en bäck)? Iakttog man därvid att det skulle ske i visst väderstreck? Kan man förklara hur man ansåg att detta skulle medföra bot?

44. Har man kastat ut slantar för barnets botande? Har man därvid burit barnet på visst sätt? Läst något? Varför kastade man just pengar?

45. Har det ansetts att medel från kyrka och kyrkogård skulle vara verksamma botemedel? Vad har man använt (kyrkogårdsmull, kyrknycklar, avskrap av kyrknycklar eller kyrkklockor, del av altarduken, dödben, dödskepp, sopor från kyrkan o.s.v.)? Hur har man använt dessa medel (givit in, givit dricka ur, rökt med, badat i avkok av)? Har det också förekommit att man fört det sjuka barnet under lik eller likbårar eller sänkt det ned i en grav?

46. Har man använt vissa medel, verksamma genom brott (blod från bödelsyxa, mördare eller mördad, ärg från mordvapen, kläder av äktenskapsbrytare eller "löndahoror")? Hur har man använt dem?

47. Har man använt medel av viss person, som ansågs ha orsakat sjukdomen? Hur?

48. Har mätning mot engelska sjukan förekommit? Hur?

49. Vilka andra medel ha förekommit? Ex.: avskrap av "åskvigge", av järnlina med 9 länkar; 9 droppar blod från 3 kors skurna på barnets bröst; pionkärnor doppade i slagvatten; salt och vit-

lök; dyvelsträck och vitlök; tibastbär; hundlortar; dagmaskolja; trådar; torva tagen under 3 ggr flyttat hus. Hur användes dessa medel (till ingivning, gnidning, knytning)?

50. Fanns det särskilda kloka gummor, finnar eller andra, som ansågos särskilt kunniga i att bota engelska sjukan? Vet man något om deras kurer?

d. Älta.

51. Vad har man ansett älтан vara för slags sjukdom (frossa, tvinsjuka)? Vilka olika benämningar har man på den (frossälta, lönnälta)? Hur yttrade sig de olika formerna? Vad ansåg man vara orsak till sjukdomens uppkomst? Att barnet ältade på eller efter något? Att sjukdomen uppstod om någon såg barnets nakna kropp? Har man tänkt sig älтан som ett väsen, som sög barnets fingertoppar och därmed orsakade sjukdomen?

Vilka förebyggande åtgärder förekommo (dragning genom tvillingtallar; ej låta barnet vara naket)?

Hur försökte man utröna sjukdomsorsaken? Genom att ge barnet olika maträtter eller drycker? Genom att använda sax i kläde och ta kring barnet? Hur tillgick detta?

52. Vilka botemedel förekommo? Ex.: giva in den mat, som man utrönt att den sjuke "ältade på"; mat från 9 gårdar; eller 3 sorters mat när frysningen börjar; dragning genom träd eller ringvuxen trädgren; använda ätsalva, ältsten, ältgräs; gult silke; stoff från mässhake; hästsko av salt och tjära ritas på den sjukas bröst eller över dörren till hans rum; läsning; sand hälls genom en vigselring; vatten ur en horaktig kvinnas sko; barnet sättes på huggkubben, linnat hugges fast, barnet lösgöres; spottning under torva; utläggande av ett visst antal klutar innehållande olika ting; lönnleder mot lönnälta. Beskriv tillvägagångssättet i de olika fallen och vad man särskilt hade att iakttaga! Vad ingick i "ätsalva"? Vad är "ältsten" och "ältgräs"?

53. Ansåg man att endast barn kunde få älтан, eller kunde även äldre personer få den?

e. Nattgråt. Förråk. Jfr frågan nr 14.

54. Har man uppfattat det som en särskild sjukdomsföreteelse med bestämd orsak, när barn gråta särskilt nattetid? Vad har man kallat detta sjukdomskomplex (nattgråt, nattskriken, nattkval)?

Vad har man trott om dess orsak (någon har varit inne och svurit; övernaturliga väsen plåga barnet)?

Vilka övernaturliga väsen ansågos orsaka nattgråt (älvor, vättar, rå, "oknytt", djävulen)? Hur försökte man utröna vilka som voro orsak (genom att använda tre pinnar, föreställande skogs-rået, sjörået och husrået; tre stenar, en från jorden, en från vattnet, och en från luften; sikta aska kring vaggan för att se om älvorna varit där)? Beskriv tillvägagångssättet!

Känner man några förebyggande åtgärder t.ex. att göra kors över barnet sedan det lindats för natten, lägga ångerstål i vaggan?

55. Ansågs särskilt älvorna farliga för barns nattro? På vilket sätt har man trott dem påverka barnet (genom att dia barnets fingrar och tår, suga i blåsor på barnets kropp)? Åsyftar man detta, då man talar om älyvsög och att barnen äro älyvsugna, eller menar man därmed engelska sjukan?

Ansåg man att älvorna i allmänhet gärna försökte skada småbarn, eller ansåg man det finnas någon särskild orsak, t.ex. hämnd för att de skadats av utslaget hett vatten? Ansåg man att älvorna kunde fortsätta att plåga barnet tills det dog?

56. Vilka botemedel användes? Ex.: smörja älvkvarn; kasta ut aska, nålar, pengar, salt, vatten (kallade man detta "offer", "kasta ut" e.d.? Lästes något därvid?); med en sax klippa runt barnets kropp, under skjortan; släppa tre eldkol innanför dess skjorta; bada barnet med stenvatten (vad gjordes sedan med stennarna?); bära barnet 3 ggr medsols kring stugan; kringa barnet med eldbränder, kasta ut bränderna under läsning; mäta, måla, barnet med psalmbok; lägga kyrknyckel under dem; bränna svavel eller krut på tröskeln; lägga en kaka bröd, svept i barnets linne, på taket; hänga ut barnets linne (skulle detta ske vissa nätter? i visst väderstreck? sättas fast med sax? skakas över eld?); kläda ut ett klappträ i barnets kläder och sätta ut (var skulle den sättas? läsning?); hänga visst antal kakor i ett träd (vilken formel uttalades härvid?); skriva över dörren, att barnet ej var hemma; stoppa barnet i kärnan och låta fåren äta över det i fårkätten.

57. Har man förutom nattgråt även talat om förråk av andra

slag, som kunde drabba barnet? Vad har man ansett om orsaken? (Obs! att frågor som besvarats under avd. II ej åter besvaras här!). Ansågos vissa platser särskilt farliga att föra barn över eller låta barn leka vid, t.ex. bäckar, korsvägar?

Vilka botemedel hade man? Ex. dragning genom seltyg, genom det föremål, varigenom barnet fått förråket eller att på platsen kasta något av barnets kläder; ta "värme" kring barnet; smörjning (med vad?); hjälp genom kloka gubbar eller gummor.

f. Hudsjukdomar.

58. Förekommo hudsjukdomar fordomdags ofta hos barn? Anser man nu att det kunde bero på bristande renlighet vid vården av barnen?

Vilka slag av hudsjukdomar hos barn känner man till (borst-ris, bläster, massel, drevetter, älg, skorv)? Hur yttrade de sig? Hur botade man dem? Använde man avkok av växter? Vilka? Förekom det att man lindade in barn i färskt björklöv, när de voro så-
riga över hela kroppen? Förekom tvättning med en tvål av sär-
skilda ingredienser? Vilka? Andra botemedel, t.ex. blåsning med en smidesbälg?

59. Förekom huvudeksem särskilt ofta hos barn på grund av ohyra och bristfällig skötsel av håret? Vilka benämningar hade man på denna sjukdom (skorv, ondskorv, styggskorv, bruddskorv, illhåra)? Hur behandlades den? Genom tvättning med avkok av vissa växter (lusborste, luslomrik, lusgräs)? Vilka växter avså-
gos med dessa namn? Har det förekommit att man satt på beckluva, beckhätta? Hur tillgick det? Andra botemedel (sätta såll på hu-
vudet; dra barnets mössa genom kyrknyckeln; stöta samman arse-
nik, markulia och krut och strö i håret; lägga på mossa tagen från tre stenar vid bäck, där likfärd gått fram)?

g. Magsjukdomar.

60. Voro magsjukdomar hos barn vanligare förr än nu? Vad me-
nar man i så fall orsaken härtill vara? Vilka benämningar hade man på magsjukdomar hos spädbarn (magvärk, klore)? Hur yttrade de sig? Vilka botemedel använde man? Gjorde man magstup, "mag-
stjälpling" med barnet? Hur tillgick detta? Gav man in något (saft av hästlort; avkok av tibastbär i mjölk)? Vad menas med

lakklö (Uppland), som man också gav in i mjölk?

h. Sjukdom vid tandsprickning.

61. Vad kallade man sjukdom som kunde drabba barnet vid försvårad tandsprickning (tandslag)? Hur yttrade den sig? Vilka botemedel brukade man tillgripa? Hade man någon benämning på försenad tandsprickning, som vållade kinkighet hos barnet (tandsinka)?

62. Vilka medel tillgrep man för att underlätta tandsprickningen (låta barnet bära halsband av tibastbär; låta fadern gnida barnets tandkött med högra tummen; smörja tandköttet med saft av levande stötta kräftor, blandat med vatten av blåklint o.s.v.)?

i. Kikhosta.

63. Hade man någon särskild benämning på kikhostan? På de konvulsiviska anfällen? Vilka botemedel använde man? Ex.: stömjölk, bröstmjölk, bröstsocker i en kålrot l. rättika, saft av rättika, ingefära, pepparrot, "violsirap", kikbär, vådeldskol och kvinnomjolk, torkad hänskräva, tre levande vägglöss, dödmull; dricka ur kikeskål, dricka ur kvickhorn, dricka ur eller genom kyrknyckel, dricka vatten ur en flaska som fyllts och korkats under vattnet i en brunn, dricka urin; kasta ett glödande kol ut i luften; smörja fötterna med talg. Beskriv i detalj användningen av de olika botemedlen! Vad är "kikbär" och "kikskål"? (Småland, Västergötland)

Använde man i regel hemkurer eller förekom också apoteksvaror? Vilka?

j. Epidemiska sjukdomar.

64. Vilka epidemiska barnsjukdomar kände man fordomdags till (mässling, difteri, scharlakansfeber, röda hund, vattkoppor, påssjuka)? Vad ansåg man om deras smittofarlighet? Iakttog man några särskilda försiktighetsmått för att skydda barnen för smitta? Eller ansåg man det bättre att barnen så snart som möjligt fick gå igenom dylika sjukdomar, så att man hellre utsatte dem för smittofara?

65. Vilka benämningar hade man på dessa sjukdomar? Ex.: mässling (masslor, svinköln); difteri (strypsjuka); påssjuka

(kindkrammel, svinklave).

66. Vilka botemedel? Ex.: mässling botas med vatten varmt i smedhård, med smörja av ister och svavel, med dekocht på hellsötesörter (vad?); märrmjölk gives in mot difteri, terpentinänga inandas; mot påssjuka sättes hårhank. Beskriv tillvägagångssätten!

67. Var det vanligt, att man även när det gällde dylika sjukdomar skötte patienten själv, eller ansågs det, att man i sådana fall borde anlita läkare? Förekom stor dödlighet?

68. Hur har man varit inställd till frågan om vaccinering mot smittkoppor? Vem utförde vaccineringen inom socknen?

k. Skrofler.

69. Har man känt till någon sjukdom som man kallat skrofel, sårskrofel e.d.? Eller har man haft andra benämningar på en barnsjukdom då körtlarna på halsen blevo ansvällda och även andra symptom, sårighet, varavsöndring, visade sig? Kunde man använda benämningen skrofel på enbart en hudsjukdom, då halsen ej företedde några ansvällningar?

Vilka botemedel använde man (tvätta barnet i saltvatten, smörja det med fett; linda in barnet i färskt björklöv; behandla det med moderlut - lag från lutberedning)? Om dessa medel användes för enbart en hudsjukdom, så angiv detta!

l. Övriga sjukdomar och åkommor.

70. Har man beaktat några andra verkliga sjukdomar hos barnet? Vilka voro de, och hur behandlades de? Vad mehas med mjältsjuka hos barn? Vad innehöllo mjältpåsarna, varmed man botade den?

71. Vilka mindre åkommor hos barn behandlade man särskilt? Ex.: örsprång (örstyngen, örstöken, örnsprång) botas med bröstmjölk, märrmjölk, fårmjölk, lök i smält smör och svart ull, smör från varmborrad nävare eller värmd nyckel, färsk urin från ko; svart ull, "harull" eller svart "hundull" i örat. - Åkomman att väta i sängen botas med efterbördsblod, som gives in; låta barnet stryka 3 gånger över ansiktet på en död; låta det kasta vatten i en öppen grav. - Mot bölder hos barn: modern bör bita över böllden.